

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної
роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 231 Соціальна робота

ОДЕСА
ВИДАВНИЦТВО «ДРУК ПІВДЕНЬ»
2023

УДК 316.334.3(072)

С693

Укладач:

Г. Б. Трушевич, доктор філософії з політології, старший викладач кафедри соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Л. М. Дунаєва, доктор політичних наук, професор, декан факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

М. І. Мілова, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рекомендовано Вченою Радою факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Протокол № 1 від 20 вересня 2023 року

Соціальна політика : методичні рекомендації до
С693 семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
231 Соціальна робота / уклад.: Г. Б. Трушевич. – Одеса :
Видавництво «Друк Південь», 2023. – 32 с.

У методичних рекомендаціях наведено основні питання для обговорення на семінарських заняттях, практичні завдання дисципліни «Соціальна політика» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Соціальна робота» спеціальності 231 «Соціальна робота». Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні тем семінарських занять та у процесі самостійної роботи.

УДК 316.334.3(072)

© Трушевич Г. Б., 2023

© Видавництво «Друк Південь», 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ.....	5
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ.....	24
ЗРАЗКИ ТА ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ	25
ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	29

ВСТУП

Соціальна політика – це той чинник без якого неможливий розвиток держави. Сьогодні зміни в соціальній сфері проходять в усіх країнах світу. В Україні відбуваються трансформації в усіх галузях в зв'язку з війною. Для відбудови країни, для якісних та ефективних змін спеціалістам в сфері соціальної роботи необхідно знати та розуміти досвід інших країн в соціальній політиці та впроваджувати найкращі моделі в Україні. Без вироблення соціальної політики в країні неможливо відбудувати та оновити всі сфери, адже саме соціальна політика стосується кожного громадянина, кожного українця.

Дана навчальна програма створена на допомогу здобувачам ОПП «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота, які вивчають основи соціальної політики.

Головною *метою курсу* є формування та закріплення у студентів знань і наукового розуміння сутності соціальної політики, навчити їх самостійно досліджувати і здійснювати компаративний аналіз досвіду функціонування існуючих моделей соціальної політики. Адже усвідомлення та кваліфіковане застосування цих знань є гарантом фахового висвітлення проблем соціально-політичної сфери.

Кількість лекційних та семінарських занять визначається навчальним планом і має максимально враховувати вимоги державного стандарту до професійної підготовки спеціалістів соціальної роботи.

По завершенню вивчення курсу здобувач повинен:

Знати:

- сутність ключових термінів дисципліни та понять;
- основи концепції людського розвитку;
- засади організації системи соціальної політики та управління нею;
- принципи фінансування державних соціальних програм;
- основи демографічної політики як складової частини соціальної політики;
- структуру молодіжної політики
- основи ринку праці та шляхи подолання бідності.

Вміти:

- теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки;
- розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях;
- використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у ході розв'язання професійних завдань;
- самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади соціальної політики.

ТЕМА 1. ТЕОРИТОЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.

1. Інструменти та складові соціальної політики. Конституція як юридична основа соціальної політики.
2. Правове забезпечення соціальної політики та розбудова системи її реалізації.
3. Соціальна стратегія. Проблемне поле соціальної політики.
4. Обмеження в соціальній політиці. Їх види та способи подолання політичних обмежень соціальної політики.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

При розгляді першого питання студентам рекомендується дати визначення поняттю «інструменти соціальної політики». Т. Ганслі виокремлює такий набір інструментів соціальної політики: оподаткування; фінансові трансферти; права або пільги; спеціальні штрафи; надання послуг; нефінансова, але близька до неї підтримка;

заборона або обмеження певних дій; інформація; встановлення прав; консультації або рекомендації з метою стимулювання певних дій. Ще одна спроба класифікації інструментів соціальної політики представлена в роботі Л. Пала «Аналіз державної політики», в якій всі інструменти поділяються на два типи: детектори та ефектори. Детально розкрийте кожен з інструментів. Також в даному питанні необхідно зазначити складові соціальної політики. Конституція обумовлює основи розвитку та регулювання соціальних відносин в Україні. Випишіть та презентуйте засади та норми, які вказані у статтях Конституції України, як юридична основа соціальної політики.

У другому питанні необхідно розглянути правове забезпечення соціальної політики. Основні нормативні акти, що впливають на формування соціальної політики в Україні, можна згрупувати наступним чином: Конституція України, в якій встановлюється право на соціальний захист у ст. 46; декларації, хартії, конвенції та інші міжнародні угоди стосовно прав людини, які ратифіковані в Україні; міжнародні та міжурядові угоди; документи, що передбачають визначення основних принципів державної політики у сфері соціального захисту і є основою для планування політики у цій сфері (наприклад, «Основні напрями соціальної політики» та ін.); законодавство, в якому закріплюється надання і гарантування спеціальних прав; документи, що регламентують реалізацію соціальної політики щодо окремої групи громадян або певної проблеми, - укази, розпорядження Президента України, постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження, постанови відповідних міністерств та відомств; документи, що регламентують діяльність у соціальній сфері на місцевому рівні, - акти органів місцевого самоврядування (постанови, рішення), що стосуються впровадження місцевих програм, заходів, встановлення окремих видів соціальної допомоги тощо.

Готуючись до третього питання слід розкрити поняття «соціальна стратегія», а також детальніше розглянути проблемне поле соціальної політики.

В четвертому питанні потрібно засвоїти, які існують обмеження в соціальній політиці. Бажано підкреслити інформацію їх видами та способами подолання політичних обмежень соціальної політики.

Питання для самоконтролю.

1. Правове і нормативно - методичне забезпечення управління соціальною сферою.
2. Поняття «соціальна стратегія».
3. Характеристика основних завдань держави як об'єкта соціальної політики.
4. Види соціальних потреб в суспільстві.

Рекомендована література:

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Історія і теорія соціальної політики : навчальний посібник / Сухицька Н.В. та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 300 с.
3. Медяник В.А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. 3, С. 528-531
4. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
5. Малімон В.І. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 352 с.
6. Хаустова, В. Є. Соціальна політика в регіонах України: монографія / Хаустова В. Є., Омельченко О. І. - Х. : ІНЖЕК, 2012. - 425 с.
7. Чанишева Г. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. Підприємництво, господарство і право. 2020. 11, С. 80-85

ТЕМА 2. ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК І ЙОГО СТАН В УКРАЇНІ.

1. Індекс людського розвитку та тендерний фактор. Фактори реалізації тендерної політики.

2. Основні напрямки і перспективи людського розвитку на сучасному етапі.
3. Загальні відомості про програму розвитку ООН.
4. Стан людського розвитку в Україні та шляхи підвищення його ефективності.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Здобувачам необхідно засвоїти визначення: Індекс людського розвитку (англ. Human Development Index (HDI) (ІЛР), синоніми – індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) – індекс, який дає інтегральну оцінку розвитку людини. Поєднує три показники: валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення, рівень грамотності й тривалість життя. Використовується як статистичний інструмент для порівняння розвитку соціальної сфери різних країн. Зміст показника полягає в такому: чим ближче ІЛР до одиниці, тим вищі можливості для реалізації людського потенціалу завдяки поліпшенню рівня освіти, доходу і тривалості життя. Необхідно в першому питанні детально розкрити поняття та розглянути його історію. Також розглянути поняття «тендерний фактор» та зазначити фактори реалізації тендерної політики.

Людський потенціал охоплює не тільки професійно-кваліфікаційні характеристики, а й рівень освіченості, креативності, мобільності, можливість адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві та інші кількісно - якісні характеристики їх носіїв. Ось чому людський потенціал країни, вимірюваний відповідним індексом, дозволяє визначати її рейтинг та конкуренто – спроможність серед країн світу. В другому питанні розгляньте основні напрямки і перспективи людського розвитку на сучасному етапі.

Програма розвитку ООН, ПРООН (англ. United Nations Development Programme) – агентство в структурі ООН, створене на підставі резолюції Генеральної Асамблеї від 22 листопада 1965 року шляхом об'єднання Розширеної програми технічної допомоги ООН і Спеціального фонду. Ціллю Програми є надання допомоги країнам,

що розвиваються, у справі їхнього національного розвитку. Загальні відомості про програму розвитку ООН зазначте в третьому питанні.

У четвертому питанні пропонуємо визначити аспекти та ризики стану людського розвитку в Україні та запропонуйте шляхи підвищення його ефективності.

Питання для самоконтролю:

1. Глобальна концепція людського розвитку: сутність і основний зміст.
2. Гендерні питання і людський розвиток.
3. Програма розвитку ООН.
4. Шляхи підвищення ефективності людського розвитку в Україні.

Рекомендована література:

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Історія і теорія соціальної політики : навчальний посібник / Сухицька Н.В. та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 300 с.
3. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л.А. – Київ: 2021. – 172 с.
4. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифоренка - Монографія / МОН України. Одеський над. Економічний унів-тет. Одеса, 2015. - 363 с.

ТЕМА 3. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ.

1. Класифікація соціальних держав відносно пропорції участі держави та громадянського суспільства в системі соціальної політики.
2. Двочленна класифікація за Г. Віленським і Ч. Лебо: «інституціональна» та «залишкова» моделі.

3. Тричленна класифікація Г.Еспін-Андерсена («ліберальна», «корпоративістська» та «соціал-демократична» моделі соціальної держави).
4. Система соціального захисту скандинавських країн. Система соціального захисту США. Система соціального захисту Великобританії та Німеччини.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Здобувачам необхідно звернути увагу на те, що моделі соціальної держави методологічно базуються на різних ідеологіях, які пропонують різні підходи до розв'язання соціальних проблем. Розгляньте як пояснюють це різноманіття українські вчені. Чи вирішена проблема самоідентифікації моделі соціальної держави для України? Рекомендується підготувати відповідь при розгляді першого питання.

Г. Віленський і Ч. Лебо виділили «інституціональну» та «залишкову» моделі. Різниця між моделями полягає у різних масштабах державного втручання у соціально-економічну сферу. У другому питанні розкрийте двочленну класифікацію.

У зарубіжній соціальній практиці стали загальновизнаними запропоновані в 1990 р. Г. Еспінг-Андерсеном три моделі соціальної держави, а відповідно і соціальної політики: ліберальна (або англосаксонська), континентально-європейська (консервативна) і скандинавська (або соціально-демократична). Під час підготовки до третього питання розгляньте їх та детально охарактеризуйте.

У четвертому питанні розгляньте систему соціального захисту скандинавських країн, США, Великобританії та Німеччини. Скандинавські країни, такі як Норвегія, Швеція, Данія та Фінляндія, відомі своєю високо розвинутою системою соціального захисту. Ці системи ґрунтуються на принципі загального доступу до різних соціальних послуг та високому рівні соціального захисту всіх громадян. Розберіть основні риси скандинавської системи соціального захисту. Система соціального захисту США має інший характер і тримається на принципах ринкової економіки та індивідуальної відповідальності. Основні риси системи: приватний

страховий ринок, програми уряду, різноманітність рівнів захисту. Системи соціального захисту Великобританії та Німеччини поєднує елементи як скандинавської моделі, так і ринкового підходу. Основні риси включають: національна система забезпечення, роль приватного сектора, прогресивне оподаткування.

Питання для самоконтролю:

1. Різниця між двочленною класифікацією за Г. Віленським і Ч. Лебо: «інституціональна» та «залишкова» моделі.
2. Характеристика трьох моделей соціальної держави за Г. Еспінг-Андерсеном.
3. Система соціального захисту скандинавських країн та США.
4. Система соціального захисту Великобританії та Німеччини.

Рекомендована література:

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Малімон В.І. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 352 с.
3. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л. А. – Київ: 2021. – 172 с.

ТЕМА 4. РИНОК ПРАЦІ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.

1. Робоча сила, її показники та методи визначення. Зайнятість населення. Попит на робочі місця.
2. Трудова активність. Трудова мобільність. Рівень трудової мобільності.
3. Міграція робочої сили та її вплив на ринок праці. Види міграції. Зовнішня та внутрішня міграція.

4. Зайнятість населення і реалізація трудової активності населення. Види зайнятості. Рівень зайнятості.
5. Безробіття, його види та форми. Неформальний сектор трудової активності. Ситуація на ринку праці України. Шляхи зниження безробіття.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Звернуть увагу в першому питанні проблеми зайнятості населення. Зазначте визначення поняття «робоча сила», її показники та методи визначення. Визначте суб'єкти відносин зайнятості, форми зайнятості, суб'єкти ринку робочої сили, фактори, що впливають на рівень ціни товару «робоча сила». Розкрийте проблему попиту робочих місць.

В другому питанні необхідно визначити поняття «трудова активність», види трудової активності та аспекти. Трудова мобільність означає готовність працівника змінювати своє місце роботи, місцезнаходження або професійну сферу діяльності з метою знайти більш вигідні умови праці. У відповіді на дане питання вкажіть на показники мобільності та чинники трудової мобільності.

Під час підготовки до третього питання Вам слід розглянути декілька термінів поняття «міграція». Термін «міграція» походить від латинського слова «migration», що означає переміщення, переселення. Міграція населення – переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш тривалий час. Міграція населення може приводити як до позитивних, так і до негативних наслідків. Позитивний вплив міграції робочої сили – збільшення працюючих на ринку праці; зниження безробіття; підвищення економічного зростання. До негативного впливу міграції відносяться зниження заробітних плат; погіршення умов праці для місцевого населення; обмеження прав мігрантів на соціальні послуги; економічна незахищеність. Вам необхідно розібрати також регіональні та галузеві наслідки, вплив міграції робочої сили на культуру та соціальну сферу. В

цьому питання потрібно визначити види міграції та особливості, причини, а також переваги та недоліки зовнішньої і внутрішньої міграції.

У четвертому питанні визначте якими факторами визначається стан зайнятості населення в Україні. Зайнятість населення та реалізація трудової активності є важливими показниками, які відображають рівень розвитку економіки та соціальної сфери країни. Зазначте, в яких областях України знижується рівень зайнятості через економічні труднощі та інші проблеми. Визначте види зайнятості. Розкажіть про особливості рівня зайнятості.

Щодо п'ятого питання, потрібно дати визначення поняттю «безробіття», вказати його види та форми. Розкрити проблему неформального сектора трудової активності. Об'єктивно вказати на ситуацію ринку праці в Україні, а також запропонувати, які є шляхи зниження безробіття.

Питання для самоконтролю:

1. Проблема багатства і бідності в українському суспільстві.
2. Ринок праці в сучасній соціально-економічній системі.
3. Сутність соціально-трудова відносин і шляхи їх реформування.
4. Суть і різновиди соціально-трудова конфліктів. Основні аспекти взаємозв'язку соціально-трудова і соціально-політичних конфліктів.
5. Проблеми трудової активності та трудової мобільності населення.
6. Об'єкти і суб'єкти соціального захисту та активна і пасивна спрямованість його заходів.
7. Держава як об'єкт соціального партнерства.

Рекомендована література:

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
2. Хаустова, В. Є. Соціальна політика в регіонах України: монографія / Хаустова В. Є., Омельченко О. І. - Х. : ІНЖЕК, 2012. - 425 с.
3. Якимова Н.С., Кобідзе Н.Н. Механізм підвищення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці в новій економіці. Ринок праці та зайнятість населення. 2019. 3 (59), С. 44-50

ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ.

1. Програмування як інструмент реалізації соціальної політики. Сутність категорії «державна соціальна програма».
2. Методологія розробки державних соціальних програм. Класифікація соціальних програм.
3. Пенсійний фонд України. Фонди соціального страхування.
4. Органи місцевої влади та місцевого самоврядування, які причетні до реалізації соціальної політики.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

У першому питанні слід розглянути проблему програмування як інструмент реалізації соціальної політики. Державне програмування можна розглядати як форма державного регулювання соціальної політики. Розкрийте сутність категорії «державна соціальна програма». Об'єктами програм можуть бути галузі, регіони, соціальна сфера, наукові дослідження. Програмування як інструмент державного регулювання відрізняється від планування меншою жорсткістю, переважно рекомендаціями, а не обов'язковим характером.

Необхідно вказати в другому питанні про методологію розробки державних соціальних програм, що є важливим інструментом для забезпечення соціального розвитку та підвищення якості життя населення. Соціальна програма – це комплекс узгоджених заходів, що спрямовані на вирішення комплексу соціальних проблем. Державні соціальні програми відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості, зменшенні нерівності та сприянні соціальній інтеграції. Вкажіть етапи

підготовки державної соціальної програми. Розкрийте як можна класифікувати соціальні програми за різними критеріями.

Пенсійний фонд України є державним органом, який відповідає за збір та розподіл пенсійних внесків, а також виплату пенсій та соціальних виплат населенню. Зазначте в третьому питанні, що є головним завданням та функціями Пенсійного фонду України. Визначте види пенсій, які існують. Від чого залежить розмір пенсії та які аспекти є в роботі Пенсійного фонду України? Крім Пенсійного фонду, в Україні також існують інші фонди соціального страхування. Розкажіть які, їх завдання та функції. Визначте загальну мету фондів соціального страхування.

Органи місцевої влади та місцеве самоврядування мають важливу роль в реалізації соціальної політики. Саме вони забезпечують реалізацію соціальних програм та проєктів на місцевому рівні, що має велике значення для життя громадян. У четвертому питанні дайте визначення органам місцевої влади та місцевому самоврядуванню. Зазначте, які є органи місцевої влади. Вкажіть з яким рядом викликів стикаються органи місцевого самоврядування у реалізації соціальної політики. Надзвичайно важливим є забезпечення соціальних працівників доступом до сучасних технологій та методик роботи. Зазначте, що включає в себе кадрове забезпечення. Обов'язково вкажіть на проблеми та шляхи їх вирішення у кадровому та інформаційному забезпеченні соціальної політики.

Питання для самоконтролю:

1. Законодавча база пенсійного забезпечення в Україні.
2. Вдосконалення механізмів функціонування пенсійної системи на засадах страхування.
3. Види пенсій в недержавному пенсійному забезпеченні.
4. Кадрове та інформаційне забезпечення соціальної політики.

Рекомендована література:

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.

2. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л.А. – Київ: 2021. – 172 с.
3. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифоренка - Монографія / МОН України. Одеський над. Економічний унів-тет. Одеса, 2015. - 363 с.

ТЕМА 6. ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ.

1. Фінансування з місцевих бюджетів. Характеристика основних методів фінансування соціальної політики. Основні види податків і формування бюджетів.
2. Законодавчо-нормативна база, яка регламентує фінансування соціальних витрат.
3. Державний бюджет України як основа соціальних видатків. Принципи формування державного бюджету.
4. Основні напрямки видатків з державного бюджету. Можливості фінансування з Державного бюджету соціальної політики.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

У першому питанні слід зазначити, що соціальна політика є важливою складовою державної діяльності, спрямованою на забезпечення благополуччя та соціального захисту громадян. Фінансування цієї політики відіграє ключову роль у забезпеченні різних соціальних програм, послуг та інфраструктури. Одним з найбільш поширених джерел є місцеві податки. Визначте їх види. Вкажіть методи фінансування, які застосовуються місцевими органами влади. Важливо зазначити, що методи фінансування соціальної політики можуть варіюватись в залежності від конкретного регіону, країни та місцевої ситуації. Розкрийте основні види податків. Розкажіть про етапи формування бюджету.

В Україні є ряд законодавчих актів, які регулюють фінансування соціальних витрат. Зазначте їх та розкрийте їх суть в

другому питанні. Ці закони та інші нормативно-правові акти України утворюють законодавчу базу для регулювання фінансування соціальних витрат і забезпечення соціального захисту населення.

Державний бюджет України є основним фінансовим документом країни, в якому визначається розподіл фінансових ресурсів на різні сфери діяльності, включаючи соціальні видатки. Соціальні видатки є одними з найважливіших компонентів державного бюджету. В третьому питанні розкрийте які складові включають соціальні видатки у державному бюджеті. Розкрийте ключові аспекти соціальних видатків. Вкажіть основні засади принципів формування державного бюджету України.

В четвертому питанні зазначте основні напрямки видатків з державного бюджету України. Державний бюджет України надає різні можливості фінансування соціальної політики з метою забезпечення соціальної справедливості та підтримки населення. Зазначте, що включають дані можливості.

Питання для самоконтролю:

1. Місцеві бюджети в системі соціального захисту.
2. Види соціальних планів і програм.
3. Ступінь державного втручання та фінансування регіональної політики охорони здоров'я, політики освіти й житлової політики.
4. Бюджетне і позабюджетне фінансування розвитку соціальної сфери.
5. Система державних соціальних стандартів.
6. Основні шляхи реформування системи соціального забезпечення.

Рекомендована література:

1. Історія і теорія соціальної політики : навчальний посібник / Сушицька Н.В. та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 300 с.
2. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифоренка - Монографія / МОН України. Одеський над. Економічний унів-тет. Одеса, 2015. - 363 с.

ТЕМА 7. ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.

1. Міграція населення як наслідок демографічних, соціально-економічних і політичних процесів у світі. Легальна і нелегальна міграція.
2. Біженці. Проблеми, які створюють мігранти для місцевого населення. Міграція – глобальна проблема сучасності.
3. Припинення природного приросту населення у розвинутих країнах. Старіння націй і проблеми, що стали наслідком старіння населення.
4. Соціальна політика України щодо збільшення народжуваності.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Міграція населення як явище має складний характер і виникає з різних причин, таких як економічна нестабільність, політичні конфлікти, демографічні зміни та соціальні фактори. Детальніше розгляньте кожну причину у першому питанні. Розкрийте проблему міграції українців. Вкажіть на вплив міграції на соціальні аспекти. Чи можна управляти міграцією? Детально дайте відповідь на це питання у Вашій відповіді. Також розкрийте переваги та наслідки легальної міграції і причини та наслідки нелегальної міграції.

Біженці – це люди, які змушені залишити свою батьківщину через обставини, що загрожують їхньому життю, безпеці та добробуту. Це можуть бути війна, конфлікти, переслідування за політичними, етнічними, релігійними або соціальними мотивами, природні катастрофи, економічна невпевненість або інші надзвичайні ситуації. Розкрийте в другому питанні детальніше аспекти пов'язані з біженцями: легальний статус, гуманітарна допомога, інтеграція та адаптація, психологічна підтримка, захист прав. Вкажіть та детально розкажіть про проблеми, які створюють мігранти для місцевого населення.

Природний приріст населення, що визначається різницею між кількістю народжених та померлих осіб, є одним з ключових факторів, що впливають на демографічну ситуацію в країні. В третьому питанні зазначте наслідки припинення природного приросту населення у розвинутих країнах. Вкажіть, які заходи потрібно вживати владі для підтримки народжуваності. Старіння нації – Україна серед лідерів за кількістю пенсіонерів. Вкажіть на проблеми, що стали наслідком старіння нації.

Соціальна політика України щодо збільшення народжуваності в країні включає різноманітні заходи, спрямовані на стимулювання сімейного планування та підтримки молодих сімей. Які умови потрібно створити для збільшення народжуваності та як уряд підтримує програму державної допомоги сім'ям з дітьми? Рекомендується детально розкрити відповідь на ці питання під час розгляду четвертого питання.

Питання для самоконтролю:

1. Сучасні соціально-демографічні процеси та їх регулювання.
2. Процеси соціальної мобільності та шляхи їх регулювання.
3. Особливості соціальної політики держави щодо збільшення народжуваності.
4. Проблеми, які виникають у мігрантів і шляхи їх вирішення.

Рекомендована література:

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
3. Хаустова, В. Є. Соціальна політика в регіонах України: монографія / Хаустова В. Є., Омельченко О. І. - Х. : ІНЖЕК, 2012. - 425 с.

ТЕМА 8. МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.

1. Соціальна активність молоді як соціально-економічна категорія. Соціальна активність молоді і розвиток суспільства. Молодіжна політика як складова частина соціальної політики держави.
2. Допомога молодим людям у здобутті освіти та фаху. Державна політика щодо працевлаштування молоді.
3. Державна підтримка молодих сімей та сімей з дітьми. Державна допомога в забезпеченні молоді житлом.
4. Молодіжні організації і їхнє місце у розробці і реалізації молодіжної політики.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Соціальна активність молоді в сучасному світі є одним з ключових факторів, що впливають на його розвиток. Молодь є суспільно активною групою, яка має потенціал змінювати світ навколо себе. У першому питанні розкрийте шляхи соціальної активності молоді: як політична участь, у волонтерстві та громадських організаціях.. Молодіжна політика є важливою складовою частиною соціальної політики держави, оскільки молодь є ключовим ресурсом та майбутнім суспільства. Зазначте основні цілі та елементи молодіжної політики.

Допомога молодим людям у здобутті освіти та фаху є однією з ключових складових молодіжної політики держави. Це важливий аспект соціальної політики, спрямований на забезпечення різних можливостей для всіх молодих людей у доступі до якісної освіти та професійної підготовки. Розкрийте роль вищої освіти, програм підтримки, грантів, онлайн ресурсів, молодіжних організацій та міжнародних програм у другому питанні.

В сучасному суспільстві підтримка молодих сімей та сімей з дітьми є одним із пріоритетних завдань державної соціальної політики. Україна не є винятком, і в рамках своєї соціальної політики уряд приділяє значну увагу державній підтримці молодих сімей та

наданню допомоги у забезпеченні молоді житлом. Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» надається: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога при народженні дитини; допомога при усиновленні дитини; допомога по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку. В третьому питанні розгляньте принципи, основні пріоритети та механізми державної підтримки забезпечення молоді житлом.

У четвертому питанні розкрийте роль молодіжних організацій та їх місце у розробці і реалізації молодіжної політики. Ефективне функціонування управлінського механізму в демократичній державі передбачає рівноцінну та рівноправну участь усіх категорій громадян у державних процесах. Молодіжні громадські організації є не тільки виразниками молодіжної ініціативи, але й активними захисниками прав і свобод молоді.

Питання для самоконтролю:

1. Державна молодіжна політика: сутність та основні напрями.
2. Соціальна підтримка сім'ї, жінок, дітей, молоді.
3. Роль молодіжних організацій в розробці молодіжної політики держави.
4. Особливості державної допомоги в підтримці молодих сімей.

Рекомендована література:

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
2. Малімон В.І. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 352 с.
3. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л.А. – Київ: 2021. – 172 с.

ТЕМА 9. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.

1. Загальні тенденції соціальної політики європейських держав.
2. Глобальні процеси сучасного світу та їх вплив на соціальні процеси.
3. Місце України в світових соціальних процесах.
4. Міграція в Україні та міграція українців і їх вплив на соціальну ситуацію в державі.

Методичні рекомендації до вивчення теми.

Соціальна політика є важливим компонентом суспільного розвитку кожної країни, включаючи країни Європейського Союзу. Європейські держави займаються широким спектром соціальних питань, таких як соціальна захищеність, охорона здоров'я, освіта, працевлаштування та багато інших. Звернуть увагу на загальні тенденції соціальної політики європейських держав у першому питанні.

Сучасний світ переживає безпрецедентні глобальні процеси, які мають значний вплив на соціальні процеси. Під час розгляду другого питання поясніть вплив на соціальні процеси глобалізації, технологічного прогресу, демографічних змін, екологічних проблем та політичних перетворень.

Україна, як суверенна держава, відіграє важливу роль у світових соціальних процесах. Географічне положення, культурна спадщина, економічний потенціал, політичні зв'язки роблять Україну значущим гравцем на міжнародній арені. У третьому питанні студентам рекомендується розглянути причини важливого геополітичного значення та економічного потенціалу України у світі.

Під час підготовки до четвертого питання розберіть вплив міграції на соціальну ситуацію в Україні через такі чинники: політичний, демографічний, соціокультурний, родинні та соціальні наслідки, економічний, соціальний. Внутрішня міграція в Україні відбувається через переселення населення з одного регіону в інший.

Внутрішня міграція впливає на економічну ситуацію в областях, розподіл робочої чили та інфраструктуру.

Питання для самоконтролю:

1. Характеристика результатів сучасної соціальної політики в Україні.
2. Міграційні процеси в Україні та проблеми їх регулювання.
3. Сучасний стан світової соціальної політики.
4. Вплив міжнародних організацій на пріоритети у соціальній політиці України.

Рекомендована література:

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л.А. – Київ: 2021. – 172 с.
3. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифоренка - Монографія / МОН України. Одеський над. Економічний унів-тет. Одеса, 2015. - 363 с.
4. Хаустова, В. Є. Соціальна політика в регіонах України: монографія / Хаустова В. Є., Омельченко О. І. - Х. : ІНЖЕК, 2012. - 425 с.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Соціальна політика як фактор розвитку соціальної держави.
2. Соціально-демографічні процеси в Україні 2014-2023 рр.
3. Сучасна соціальна політика в Україні: аналіз основних критеріїв.
4. Характеристика Стратегії подолання бідності в Україні.
5. Роль соціального партнерства у вирішенні соціальних проблем держави.
6. Соціальна політика у сфері сучасної інфраструктури.
7. Міграційна політика України 2014-2023 рр.
8. Методологія моніторингу, аналізу та оцінювання ефективності соціальних програм відповідно до цілей сталого розвитку.
9. Глобальна концепція людського розвитку: вимоги сучасності.
10. Правове забезпечення соціальної політики.
11. Місце соціальної політики в системі управління.
12. Основні напрямки державної політики щодо підвищення суспільного благополуччя і стабільності.
13. Соціальна політика стосовно доходів населення.
14. Фінансове забезпечення реалізації соціальної політики.
15. Класифікаційні ознаки для типології соціальної політики, що реалізується в країнах світу.
16. Результативність реформування охорони здоров'я, освіти в Україні.
17. Захисні функції соціальної політики держави на регіональному рівні влади.
18. Міністерство соціальної політики як суб'єкт реалізації соціально-політичних завдань країни.
19. Соціальна політика стосовно окремих категорій населення: молодіжна політика.
20. Вплив міжнародних організацій на формування соціальної політики в Україні.

ЗРАЗКИ ТА ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Завдання 1. Порівняльна таблиця соціальної політики держав (Україна і 4 держави на вибір здобувача).

Країна/ Критерій	Україна	Назва країни 1	Назва країни 2	Назва країни 3	Назва країни 4
Модель соціальної держави					
Соціальний захист населення					
Ринок праці					
Фінансування державних соціальних програм					
Демографічна політика					
Молодіжна політика					

Завдання 2. Есе на тему: «Соціальна держава Україна після перемоги в російсько-українській війні»

Основні вимоги до написання есе:

- Шрифт –Times New Roman;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кегль – 14;
- мова – державна;
- текст розташовується з одного боку аркуша паперу формату А4 (210 x 297 мм);
- максимальний обсяг – 1,5 сторінки.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

(у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Застосовано два види контролю: поточний та періодичний контроль.

Методи поточного контролю: реферати, повідомлення, доповіді, презентації, практичні завдання.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Відмінно (90-100 балів)	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки, залучає до підготовки як основну, так і додаткову літературу (монографії, періодичні видання, першоджерела, тощо).
Добре (75-89 бали)	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, послуговується науковою термінологією, залучає основну і додаткову літературу. За зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

Задовільно (60-74 бали)		Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, допускає істотні неточності та помилки.
Незадовільно з можливістю відпрацювання (35-59 балів)	3	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання самостійної роботи (індивідуального завдання)

Вид	Максим к-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Доповідь з презентацією/доповідь	20/10	відповідність змісту доповіді студента, структури, викладених результатів та/або оригінальність візуального представлення матеріалу у вигляді презентації.
Повідомлення	5	відповідність змісту повідомлення темі та його повнота
Реферат	15	здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу, повнота та глибина, детальність аналізу проблеми, винесеної у темі реферату, дотримання вимог академічної доброчесності при оформленні цитування й посилань на джерела.

Практичне завдання	20	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання. Його відповідність поставленим цілям.
--------------------	----	---

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Галіцина Н.В. Основні положення теорії делегування повноважень у сфері соціальної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 2, С. 80-85
2. Історія і теорія соціальної політики : навчальний посібник / Сухицька Н.В. та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 300 с.
3. Медяник В.А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. 3, С. 528-531
4. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
5. Малімон В.І. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. — 352 с.
6. Навчально-методичний посібник для проведення занять з дисципліни «Соціальна політика» / автор-упорядник: Чекаль Л.А. – Київ: 2021. – 172 с.
7. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення / За ред. В.Г.Никифоренка - Монографія / МОН України. Одеський над. Економічний унів-тет. Одеса, 2015. - 363 с.
8. Хаустова, В. Є. Соціальна політика в регіонах України: монографія / Хаустова В. Є., Омельченко О. І. - Х. : ІНЖЕК, 2012. - 425 с.
9. Чанишева Г. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. Підприємництво, господарство і право. 2020. 11, С. 80-85
10. Якимова Н.С., Кобідзе Н.Н. Механізм підвищення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці в новій економіці. Ринок праці та зайнятість населення. 2019. 3 (59), С. 44-50

Додаткова

1. Євдокимова І.А. Соціальна політика : навчальний посібник. – Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015 – 184 с.
2. Кабаченко Н.В. Політика щодо бездомних: теорія та практика : монографія. К.: Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.»", 2014. – 252 с.

3. Орлова Н.С. Концептуальні засади корпоративної соціальної відповідальності в Україні: монографія / Н.С. Орлова, А. О. Харламова. К.: Кондор, 2014. 250 с.
4. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. –180 с.
5. Свистун Л.А., Рожко А.А., Стратегічні засади забезпечення Сталого розвитку економіки України. Молодий вчений. 2016. № 12(39). С. 861-869.
6. Соціальна і гуманітарна політика = Social and humanitarian policy : підручник / [В. П. Трошинський та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Київ : НАДУ, 2016. - 790 с.
7. Стан та перспективи впровадження реформ у соціогуманітарній сфері // Інституціоналізація публічного управління в Україні: наук.-анал.доп. / за заг. ред. М.М.Білинської, О.М.Петроє. Київ: НАДУ, 2019. С. 129-133.
8. Стратегія сталого розвитку: навч. посіб. / І. М. Петрушка [та ін.] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2018. - 155 с.

Інформаційні ресурси

1. Президент України. Офіційний сайт. <https://www.president.gov.ua/>
2. Кабінет Міністрів України. Офіційний сайт. <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. <https://www.msp.gov.ua/>
4. Верховна Рада України. Офіційний сайт. <https://www.rada.gov.ua/>
5. Дія.Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>
<https://www.kmu.gov.ua/>
6. Газета Верховної Ради України «Голос України». Офіційний сайт. <http://www.golos.com.ua/>
7. Офіційний вісник України. Офіційний сайт. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/b19>
8. Газета центральних органів влади «Урядовий Кур'єр». Офіційний сайт. <https://ukurier.gov.ua/uk/>

9. Реєстр політичних партій. Офіційний сайт.
https://minjust.gov.ua/m/str_31094
10. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Офіційний сайт.
<http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html>
11. Національна парламентська бібліотека. Офіційний сайт.
<http://www.nplu.org/>
12. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка. Офіційний сайт. <https://www.lnulibrary.lviv.ua/en/about-us-en/>
13. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Офіційний сайт <http://lib.onu.edu.ua/>
14. Український незалежний центр політичних досліджень URL:
<http://ucipr.org.ua/ua/>
15. Центр правових та політичних досліджень. URL:
<http://centre7.org.ua/>

Навчальне видання

Трушевич Ганна Богданівна

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

В авторській редакції

Підп. до друку 28.09.2023. Формат 60х84/16.
Умов.-друк. арк. 1,86. Тираж 50 прим.
Зам. № 1845.

Виготовлювач
Видавництво «Друк Південь»
097 211 29 75